

A titkosság alakváltozásai – A virtuális magánszféra és az emberi méltóság

DELI GERGELY

A tanulmány központi problémája, hogy vajon szükség van-e az emberi méltóság új típusú megközelítésére a digitális válságban bekövetkezett nagymértékű változások következtében. A szerző véleménye szerint a „való világbéli” emberi méltóság érdekes módon különbözik a virtuális tér méltóságától. Egyrészt az utóbbiban az emberek hajlamosak akár a legbensőbb és intim információkat is megosztani magukról, másrészt sokkal védtelenebbek az őket érő virtuális intrúzókkal szemben. Ebben az összefüggésben a titkosság összetett szerephez jut. Egyrészt az adatgyűjtés történhet titkos módon, azaz az érintett tudomása nélkül. Másrészt a titkosan gyűjtött adatok feldolgozása is lehet titkos, abban az értelemben, hogy az elemzésükhöz használt öntanuló algoritmusok már előre nem látott módon eltérnek a programozott verziótól. A lényegében „titkos” módszertannal elemzett titkos adatgyűjtés váratlan és semlegesnek hitt életszférákra is kihatással lehet: az érintettek és a védelmükre hivatott szervek abban sem lehetnek biztosak, mely adatokat érdemes védeniük. Ebben az értelemben az emberi méltóság hatékony védelme nem lesz kielégítően megvalósítható a méltóság eddigi klasszikus területeinek és módszereinek bevetésével. Mindezeknek köszönhetően, érvel a szerző, a virtuális térben hamarosan szükségünk lesz az emberi méltóság egy újfajta megközelítésére.

The Transformations of Secrecy – The Virtual Private Sphere and Human Dignity

The main question of this paper is whether we need a new understanding on human dignity due to the challenges caused by secret data collection practices in the virtual sphere. In the author's view, the "virtual" human dignity differs considerably from the "real world" human dignity in a paradoxical way. On the one hand, we are more open to share our most private or intimate personal information in virtual spaces and community networks. On the other hand, however, we are more vulnerable and almost defenseless against virtual intrusions. In this context secrecy plays a highly complex role. First, the data collection itself can be secret, i.e. hidden from the affected person. Second, the methodology of the data collection can be secret, i.e. understood only by a few experts, or even only by AIs. Third, having the possibilities of big data analyses, the secret data collection working by a secret methodology can

concern secret (i.e. unexpected and seemingly neutral) areas of one's life. This way, we cannot know what personal data we should hide from malevolent state or private actors, and effective protection becomes infeasible if we would like to lead a "normal" life in the given technological environment. Due to all these factors, the author argues that we need a new understanding on human dignity in the virtual sphere.

Bevezetés

Jelen tanulmány által megválaszolandó kérdés az, hogy szükséges-e az emberi méltóság más típusú megközelítése a virtuális térben a titkos információgyűjtéssel¹ összefüggésben, és ha igen, milyen legyen az? A kérdés talán első olvasatra sem tűnik banálisnak, de igazán bonyolult erkölcsi, filozófiai és ennek következtében jogi nehézségeket vet fel akkor, ha tisztázni akarjuk a viszonyt a természetes személyek „biológiai” vagy hagyományos, valamint virtuális „személyisége” között. Egyáltalán már az is megkérdőjelezhető, hogy egy személy virtuális megjelenéseinek összessége alkothat-e egyáltalán nem jogi értelemben vett, de jogi relevanciával bíró személyiséget. Az mindenesetre bizonyosnak tűnik, és az olvasó akár már a saját bőrén is megtapasztalhatta, hogy az általunk csak részben kontrollált virtuális személyiségünk igencsak sebezhető, és az „őt”, azaz bennünket ért virtuális (alkotmányellenes vagy csak jogellenes) támadás igencsak reális fájdalmat képes okozni, sokszor égetőbbet, mint egy hasonló, természetes énünket ért sérelem. Ezért talán nem indokolatlan górcső alá venni az emberi méltóság és a virtuális magánszféra kapcsolatának jogilag releváns aspektusait. Jelen tanulmány erre tesz felületes kísérletet. Először felvázolja az emberi méltóság alkotmányjogi fogalmával kapcsolatos általános nehézségeket, majd a következőkben a virtuális térrel kapcsolatos néhány speciális problémát azonosít. A harmadik lépésben választ keres arra a kérdésre, hogy az új technológiai kihívások fényében vajon szükséges-e egy újfajta méltóságfogalom megkonstruálása. A negyedik fejezetben a titkosság különböző, jogilag releváns megnyilvánulásait veszi számba, majd végül megkísérel választ adni a kiindulási kérdésre.

Az emberi méltósággal kapcsolatos általános nehézségek

Az emberi méltóság alkotmányjogi fogalmával kapcsolatos legfőbb általános probléma,² hogy üres és félrevezető fogalom. Egyrészt üres, mert a jog (így a magyar Alaptörvény is) elhatárolódik az emberi méltóság meghatározásától. Ez a jog világában

1 A titkos információgyűjtéssel kapcsolatban lásd CZINE 2006, 119–125. remek tanulmányát; valamint NYESTE 2013, 20–38. magas színvonalú írását.

2 Az emberi méltóság „klasszikus” fogalmának kiváló feldolgozását nyújtja: ZAKARIÁS 2016. Forrás: https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Zakarias_disszertacio.pdf (2017. 09. 07.).

ritka önmegtartóztatás csak helyeselhető, de csak élesebbé teszi a kérdést, hogy vajon mi a funkciója a jogrendszerben egy kimondottan meghatározatlan és végeredményben meghatározhatatlan fogalomnak.³ Ezen üresség következménye, hogy az alkotmánybírók vélelmezett józanságán és jóhiszeműségén túlmenően nem létezik transzparens mérce vagy teszt arra vonatkozóan, hogy az emberi méltóság fogalmából milyen konkrét alapjogokat, milyen feltételek mentén határozhatnak meg. Másrészt az emberi méltóság alkotmányjogi fogalma félrevezető. Félrevezető azért, mert az emberi méltóságból végső soron kikristályosított alapjogok önmagukban szemlélve igen messze állnak az emberi méltóság legalábbis egy lehetséges, akár kívánatos felfogásától, „emberi mivoltunknak és értékünknek fölemelő és feltétlen tiszteletet parancsoló” voltától, „emberi lényegünk”⁴ rangjától.

A magyar alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltóságból – az önrendelkezéshez való jogon keresztül – eddig a házasságkötés szabadságát,⁵ a fél perbeli részvételével kapcsolatos rendelkezési jogot⁶ és a pernyertességből folyó rendelkezési jogot⁷ vezette le. Az önazonosságra vonatkozó jogból mint beszámítási felületről⁸ a vérségi származás kiderítéséhez való jog⁹ és a névjog¹⁰ (névválasztás, névváltoztatás és névmódosítás) sarjadt ki. Az általános cselekvésre vonatkozó jogosultságon keresztül pedig a sportolók versenyzéshez való jogát,¹¹ a jogügyletek létrehozásának szabadságát és a művészi alkotásokhoz való hozzáférhetőség jogát¹² vezették le. Másrészt az emberi méltóságnak létezik egy objektív, intézményvédelmi aspektusa is.¹³ Ilyen például a megélhetési minimum, a hajlékhoz vagy az egészséges környezethez való jog, illetve a diszkrimináció¹⁴ tilalma.

Nyilvánvalóan fontos és védendő alapjogi értékekről van mindegyik esetben szó. Azonban az is egyértelmű, hogy az emberi méltóság mennyiségileg és minőségileg valami jóval több és más. A méltóságból levezetett alapjogok egyrésztől sokszor csupán minimumkövetelmények, amelyek meghúzzák azt a határt, amelyet az állam az egyénnel szemben semmilyen szín alatt nem léphet át (halálbüntetés és a kínzás

3 Balázs Zoltán is elveti az emberi méltóság fogalmát, mert nem tudta a méltóság fogalmát olyan módon átalakítani, ami az egyenlő és állandó eloszlás követelményének megfelelt volna. BALÁZS 2005, 13. Forrás: <http://jesz.ajk.elte.hu/balazs24.html> (2017. 09. 07.)

4 23/1990. (X. 31.) AB határozat, Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos indokolása.

5 22/1992. (IV. 10.) AB határozat.

6 19/1992. (I. 30.) AB határozat.

7 4/1998. (III. 1.) AB határozat.

8 A beszámítási felület fogalmáról, illetve az emberi méltóság fogalmának többszintű felfogásáról lásd: DELI–KUKORELLI 2015, 337–347.

9 57/1991. (XI. 8.) AB határozat.

10 58/2001. (XII. 7.) AB határozat.

11 27/1990. (XI. 22.) AB határozat.

12 24/1996. (VI. 25.) AB határozat.

13 BALOGH 2010, 35–44., 38.

14 Beszámítási felületnek akkor minősül a diszkrimináció tilalma, ha az alapjogokon kívüli egyéb jogok tekintetében alkalmazzák. Ha a diszkrimináció alapjogot érint már a harmadik, konkrét szintről beszélhetünk. Megerősítőleg lásd: 35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 197; valamint ABH 1997, 130, 139–140. A kérdést részletesen elemzi: KOVÁCS 2012.

tilalma), másrészt önkényesen kiválasztott kényelmi értékek (például névmódosítás, versenyzéshez való jog stb.).

Ráadásul a fent, példálózó jelleggel felsorolt részjogosítványok még összességükben sem merítik ki az emberi méltóság tartalmát, és az emberi méltóság egyfajta generális fogalomként lényegében csak legitimációs alapként szolgált a jogrendszerbe történő bevezetésükre, kifejezett alkotmányos védelem hiányában. Az emberi méltóság alkotmányjogi fogalmának ezen alibi funkcióját méltatlannak kell éreznünk emberi méltóságunkhoz. A nagyobbik probléma azonban nem is ez. A fő probléma abban áll, hogy ezen részjogosítványok ideológiailag egy nagyon is egyoldalú méltóságkonceptiót sugallnak. A fogalomból levezetett alapjogok sok esetben ugyanis bizonyos típusú kényelmi elvárásokat és meglehetősen önző preferenciákat elégítenek ki. Ezzel önmagában nincs baj, hiszen az alapjogok lényegüket tekintve ilyenek, az azonban már problematikus, hogy mindezt az emberi méltóság fogalmának kisajátításával kössük össze. Assisi Szent Ferenc valószínűleg kevésbé vélekedne akképp, hogy a hajlékhoz való jog az emberi méltóság lényeges és elválaszthatatlan része. Egy bizonyos fajta ideológiai megközelítés számára (és nyugodtan idesorolhatjuk az összes létező nagy világvallást) a fent felsorolt részjogosítványok által védett értékek múlandók és eshetőlegeseek, az ember valódi lényegéhez és méltóságához vajmi kevés közülük van. Ebben az értelemben állítom azt, hogy a modern alkotmánybírói gyakorlat „pártos” ideológiai alapon kisajátítja magának az emberi méltóság fogalmát.

Természetesen nem állítom azt, hogy a fenti részjogosítványok nem érdemesek alkotmányjogi védelemre, sőt azt is rendkívül hasznosnak tartom, hogy egy általános fogalomból mindig újabb és újabb alapjogokat határozzanak meg, a kor aktuális kihívásainak megfelelően. Csupán azzal nem értek egyet, hogy ez a fogalom, illetve intézmény az emberi méltóság fogalma legyen.

Az emberi méltósággal kapcsolatos speciális nehézségek a virtuális térben

Az emberi méltósággal kapcsolatos általános nehézségek után térjünk át a fogalomra vonatkozó speciális, kifejezetten a virtuális térre jellemző nehézségekre.

Mindannyiunk közös tapasztalata, hogy a virtuális térben másképp viselkedünk.¹⁵ A virtuális térben hajlamosabbak vagyunk jobban megnyitni magánszféránkat, alternatív egókat építhetünk ki, más (virtuális) személy bőrébe bújhatunk, vagy egyszerűen csak másnak vagy másmilyennek adhatjuk ki magunkat. Ez az általános viselkedés abba az irányba hathatna, hogy a virtuális térre vonatkozó alkotmányos és egyéb (büntető-, illetve polgári jogi) védelem enyhébb legyen, mint a valóságban: hiszen maga az érintett személy az, aki sokszor önként szélesebben húzza meg saját intimitásának határait a virtuális térben, mint a valós életben. Könnyen elképzelhető egy olyan személy, aki még a szomszédot sem engedi be a lakásába, de százakkal tudatja valamelyik internetes oldalon, hogy milyen új konyhabútort vásárolt.

¹⁵ Általános jelleggel lásd: KRISKÓ 2017, 125–137.; AMICHAJ-HAMBURGER 2013, 27–55.

Az enyhítéssel ellentétes irányba hat az az általánosan megfigyelhető emberi tulajdonság, hogy a virtuális térben kevésbé fékezük magunkat. Könnyebben és élesebben hangot adunk véleményünknek, és hajlamosabbak vagyunk maró vagy gunyoros kritikák megfogalmazására. Mintha az internet világában a felettes énünk engedne szigorúságából, emiatt sokkal könnyebben bántunk meg másokat, és követünk el jogsértéseket. Másrészt egy-egy blogbejegyzés, elektronikus körlevél, poszt igen könnyen kimerítheti a nagy nyilvánosság előtti elkövetés tényállását. Mindez az enyhítéssel ellentétben szigorúbb jogi szabályozást tenne szükségessé. Kérdéses, hogy vajon kiegyenlíti, illetve egyáltalán kiegyenlítheti-e egymást ez a két ellentétes hatás.

A virtuális térbeli magánszférát a fentiek mellett azért is nehéz operacionalizálni a jogalkotás, illetve a jogalkalmazás számára, mert – anyajogához, az emberi méltóság fogalmához hasonlóan – számos külföldi, főleg amerikai szerző szintén meghatározhatatlannak,¹⁶ legalábbis nehezen meghatározhatónak¹⁷ tartja a magánszféra fogalmat még a valós életben is, nemhogy a virtuális térben, és a releváns magyar szakirodalomban sincs meggyőző módon kikristályosítva a fogalom tartalma.¹⁸

A technikai fejlődés, az egyre szélesebb körű adatgyűjtés következtében az emberi méltóság, illetve az abból levezetett magánszféra hagyományos jogi fogalmát további speciális kihívások is érik. Egyrészt a big data és a profilozás korában az adatkezelők soha nem látott közelségbe kerülhetnek az emberi privátszférához¹⁹ és ezáltal a személyiséghez. Az emberi méltóság koncepciója szempontjából releváns különbség a profilozás és a big data analízisek között, hogy a profilozáskor az egyén virtuális térbeli jelenlétét követik, és ottani viselkedéséből, szokásaiból és preferenciáiból vonnak le következtetéseket, míg a big data esetén elképzelhető, hogy a döntéssel érintett egyén adatait nem is tartalmazza az adatösszesség, csupán valamilyen egyező vagy hasonló tulajdonsága (például lakóhelye vagy foglalkozása) alapján vonnak le személyéről következtetéseket.

A profilozás esetében tehát lényegében egy virtuális alteregót állítanak fel, míg a big data esetén előfordulhat, hogy nem konkrét, valós egyéni jellemzőinek megfelelően kezelik, tehát olyan személyiséget tulajdonítanak neki, amihez esetleg semmilyen köze nincs. Mindkét esetben sértheti az emberi méltóságot, hogy nem egy másik hús-vér ember, hanem egy „gép” dönt, azaz nem csupán „tárgyként” kezelik a személyt egy virtuális alteregót tulajdonítva neki, hanem egy „tárgy” dönt róla. Egy big data analízis alkalmazása esetén például könnyen előfordulhatna, hogy Jálics Ferenc atyát nem hívják be egy teológiatanári állásinterjúra, aki egyébként a teológia professzoraként tanított a salvadori és a Buenos Aires-i katolikus egyetemen. A korai elutasítás oka pusztán az lett volna, hogy a dogmatika nemzetközileg elismert szak-

16 Lásd például: KONVITZ 1966, 272–280., 274.

17 Lásd: MOORE 2011, 14.

18 Szabó Máté Dániel jól azonosítja a definiálás nehézségeit, és megkülönbözteti például a magánszféra és a magánélet fogalmait, és érdekes módon nem az előbbit, hanem a magánéletet azonosítja a *privacy* amerikai fogalmával. Lásd: SZABÓ 2012, 30–32.

19 Ehhez lásd a következő, kiváló doktori értekezést: SÜLYÖK 2017, 82–92.

tekintélyének egy nyomornegyedben volt a bejelentett lakcíme, és ezért beküldött önéletrajza már a gépi előszűrésen sem jutott volna át, így esélye sem lett volna, hogy emberi szemek is lássák a jelentkezését.²⁰

A big data különböző forrásból származó, hatalmas mennyiségű információk összekapcsolását és elemzését jelenti. Számos előnye mellett a számunkra jelen körben releváns hátránya, hogy egy alternatív személyiségképet építhet fel, amelynek következtében nem saját valós cselekedeteink alapján ítélnék meg bennünket, hanem az alapján, hogy a rólunk vagy a hozzánk hasonlókról összegyűjtött adatok alapján vélhetően milyen magatartást fogunk tanúsítani. Mivel ezek az előrejelzések, valamint az azokból levont következtetések és következmények aztán visszahatnak saját valódi személyiségünkre, az optimális eredmény érdekében arra kényszerülhetünk, hogy valós cselekvéseinket a virtuális és mások által kreált személyiségünkhöz igazítsuk, vagy úgy változtassuk meg, hogy az a számunkra kedvező változást generálja a virtuális alteregónkban. Analóg ez a hatás azzal, amelyet egy potenciális titkos információgyűjtés fejthet ki az egyénekre. Ez utóbbi esetben is az aszimmetrikus információk helyzet hierarchikus hatalmi viszonyt hoz létre, amely konformitásra ösztönzi az érintetteket.²¹

A kényszerű igazodási hatás révén megvalósul az adatok diktatúrája²² a személyiség felett. Például, ha egy tanár teljesítményét bizonyos szelektív és mérhető adatok alapján ítélik meg, az érintett pedagógus saját munkája vagy bérszínvona megtartása érdekében rákényszerülhet, hogy olyan módosított módszertan és téma alapján oktasson, amely a mért mutatók növekedését eredményezheti. Ennek következtében számos egyedi vonás, egyéni pedagógiai képesség mehet veszendőbe, és a tanár egyes, esetlegesen kiemelkedő személyiségjegyeit a későbbiekben nem érvényesítheti a tanórákon. Végeredményben a big data újszerű módon veszélyezteti az emberi méltóságot: nem az élő, lélegző természetes személyt sérti, hanem őt egyszerűen egy alternatív emberi személyiség Prokrusztész-ágyába kényszeríti bele. A big data technológiája nem egyszerűen sérti a személy emberi méltóságát, hanem gyakorlati hatásaiban megszünteti azt, azáltal, hogy egy alternatív, kalkulált személyiséggel váltja fel. Bizonyos értelemben egy ilyen adatelemzés során tárgyként kezelik a személyt, még hozzá kettős értelemben. Egyrészt bizonyos adatok pusztá hordozójává redukálják, másrészt ezen adatokból egy alternatív személyiséget építenek fel számára, amivel aztán a döntéshozatal során behelyettesítetik.

Teljesen értelmetlű, hogy ezen technológia további fejlődését megtiltani egyszerűen lehetetlen és célszerűtlen. Ennek legfontosabb alkotmányjogi következménye, hogy az emberi méltóság védelmére bevett teszt, a „tárgyként kezelés tilalma” a virtuális térben korlátozottan vagy egyáltalán nem lesz alkalmazható.

20 E problémáról lásd: O'NEIL 2016, 118–122.

21 Vö. 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [3].

22 Opinion 7/15, European Data Protection Supervisor, 8. Forrás: https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/15-11-19_big_data_en.pdf (2017. 09. 04.)

A jelenlegi irányadó magyar alkotmánybíróvási gyakorlat, illetve az ahhoz kötődő szakmai konszenzus alapján az emberi méltóság „az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva – a klasszikus megfogalmazás szerint – az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá”.²³ A tárgyként kezelés tilalmára alapozott tesztet már a klaszterikus alkotmányjogban is problematikusnak tartom, hiszen az ember méltóságteljes cselekvésének sokszor éppen az a célja, hogy tárggyá váljon mások számára. Voltaképpen nem a tárgyként kezelés, hanem a kezelés célja számít. Ennek belátásától valószínűleg azért ódzkodik az uralkodó alkotmányjogi felfogás, mert a cél értékelése nehezen képzelhető el „értéksemleges” módon. A német Szövetségi Alkotmánybíróság egy híres döntésében felvázolt hipotetikus esetben azért nem látta az emberi méltóság sérelmét megvalósulni egy olyan eltérített repülőgép esetében, amelynek a fedélzeten kizárólag terroristák tartózkodnak, mert a terroristák önként a repülőgép mint tömeges gyilkológép részévé tették, és ezzel mintegy „eltárgyasították” magukat.²⁴ A probléma valójában azonban nem önmagában az eltárgyasítással, hanem az eltárgyasítás céljával, a tömeges pusztítással van. Az az anya, aki kocsiával a kamion elé hajt, hogy ezzel gyermekét megmentse, szintén eltárgyasította magát, nem állíthatjuk azonban, hogy emberi méltóságát ezzel elvesztette volna, sőt, éppen ellenkezőleg, emberi méltóságát a legigazabb módon bontakoztatta ki. A „tárgyként kezelés” tesztjével végeredményben ugyanaz a probléma, mint az emberi méltóság uralkodó felfogásával: a semlegesség álarca mögött egy ideológiailag egysíkú értékrendszert védelmez. Ez az értékrend nem hiánytalanul esik egybe például az emberi méltóság azon másik elképzelhető és szintén védhető felfogásával, amelyet mások mellett Nursiai Szent Benedek vallott magáénak, aki a Monte Cassino-i kolostor megalapítása előtt így imádkozott: „Adj erőt a Te szolgáltnak, hogy fölépíthesse e helyen a Te váradat, hogy itt minden földies érzéstől megtisztíthassa s akaratod szerinti önfeláldozó harcosokká nevelhesse a Te választottaidat.”²⁵

A technológiai kihívások a jogalkotó számára azzal a kihívással járnak, hogy úgy lesz kénytelen természetes személy méltóságát védeni, hogy egyrészt közben figyelembe kell vennie virtuális alteregóját is, másrészt a virtuális alteregó alapján bekövetkező esetleges jogellenes hátrányok és visszaélések ellen is védelmet kell biztosítani. Azaz megmarad a szoros és egyedi összefüggés a természetes személy emberi méltósága és virtuális alteregója között, azonban ezt az alteregót minőségileg más eszközökkel kell majd védelmezni, mint a természetes személy méltóságát. Hiszen e személy üzleti titok vagy éppen a mérés „tisztasága” érdekében nem bír, vagy nem bírhat tudomással az adatok összekapcsolásáról és elemzéséről, vagy nem képes átlátni mi és miért történik. Ez utóbbi helyzet előállhat szaktudás hiányában szubjektíve, de akár objektíve is, mert az öntanuló algoritmusok által feltárt összefüggések többnyire nehezen és ke-

23 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 308.

24 BVerfGE 115, 118 [140].

25 Lásd: *Szent Benedek élete és szelleme*. 1937, 13. Forrás: www.ppek.hu/konyvek/Szent_Benedek_elete_es_szelleme_1.pdf (2017. 09. 07.)

vesek számára lesznek értelmezhetőek. Az emberi méltóság egy olyan területére kell tehát kiterjednie az alkotmányos védelemnek, amelyről az érintett személy esetleg nem tud, vagy ha tud is róla, nem érti. Nyilván így van ez a „klasszikus” emberi méltóság egyes aspektusaival is, azonban egy roppant lényeges különbséggel. A „klasszikus” emberi méltóság ezen, az adott alany számára sem érthető vagy értelmezhető aspektusait metafizikai fátyol borítja, és a jog önkorlátozása vonatkozik rá. Az érintett számára érthetetlen vagy hozzáférhetetlen virtuális alteregó méltósága azonban művi, emberi beavatkozás eredménye, „csupán” technológiai fátyol rejti el az érintett egyén elől, és a jognak szükségszerűen szabályoznia kell, ha továbbra is meg kívánja védeni az emberi szabadságot.

A titkosság fogalmával kapcsolatos nehézségek

Az emberi méltóság problematikája szempontjából számunkra a titkosság két különböző fogalma releváns. A titkos információszerzés esetén maga az eszköz titkos, azaz maga a titkos információszerzés lehetősége sérti a magánszférát. Világosan fogalmaz a titkosság ezen „klasszikus” típusával kapcsolatban a 19/2013. (VII. 19.) AB határozat, amely szerint „[a]lkotmányossági szempontból aggályos, hogy a hivatkozott rendelkezések²⁶ »folyamatosan« lehetővé teszik az ellenőrzést végző számára, hogy olyan adatokat gyűjtsön, amelyek feltárják a nemzetbiztonsági ellenőrzés alá eső személy magánszférájának legbensőbb, leginkább védett területeit, korlátozva a magánlakás és a magántitok sérthetlenségét is. A titkos információgyűjtés rendeltetéséből következően mindez oly módon történik, hogy az érintettnek nincs lehetősége magánszférájának a védelmére, hiszen az információgyűjtés irányairól, mélységéről, konkrét céljáról, részleteiről annak titkos volta miatt még akkor sem szerezhet tudomást, ha egyébként a nemzetbiztonsági ellenőrzés alatt állás tényéről, a jogszabályból eredően, tud.”²⁷

A titkos információgyűjtés „klasszikus” felfogásában a titkosság az információgyűjtés, illetve az adatszerzés²⁸ titkosságára vonatkozik, maga az eszköz vagy a módszer a titkos, a beszerzett információról azonban legalább az érintett tudomással bír, jóllehet esetleg szeretné azt a hatóság vagy mások elől titkolni. A profilozás és a big data elemzés esetében ezzel szemben az információgyűjtés lehet nyilvános, akár az érintett beleegyezésén is alapulhat, „titkos” azonban maga a személyről kinyert információ, olyannyira, hogy sokszor maga az érintett sem tudja, milyen tartalmú

26 Az érintett rendelkezések az egyes törvényeknek a nemzetbiztonsági ellenőrzés új szabályainak megállapítása érdekében szükséges módosításáról szóló 2013. évi LXXII. törvény 9. §-ának azon szövegrésze, amely a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 68. § (4) bekezdését állapítja meg; 10. §-ának azon szövegrésze, amely az Nbtv. 69. § (4) bekezdés b) pontját állapítja meg; 13. §-ának azon szövegrésze, amely az Nbtv. 72. § (3) bekezdését állapítja meg, valamint 16. §-ának azon szövegrésze, amely az Nbtv. 72/C. § (4) bekezdését állapítja meg.

27 19/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [26].

28 A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés különbsége témánk szempontjából nem releváns, az elhatároláshoz lásd: 9/2014. (III. 21.) AB határozat, Indokolás [37].

következtetéseket nyertek ki róla. Így egyrészt az érintett azt sem tudja, mit kellene titkolnia, másrészt az eltitkolás gyakorlatilag lehetetlen, ha valaki átlagos és normális módon részt kíván venni a virtuális világban.

A két titkosságfogalomnak létezik egy gyakorlatilag rendkívül fontos átfedési területe is: a titkos információszerezés irányulhat a virtuális profil megalkotására is, például kémprogramok által gyűjtött adatok felhasználása segítségével. Amint azt egy titkos információgyűjtéssel kapcsolatos ügyben első fokon eljáró bíróság megállapította, „a kémprogram köztudomásúan olyan informatikai eszköz, amely a használó számára észrevétlenül képes megfigyelni, ellenőrzés alatt tartani egy számítógép vagy rendszer teljes adatforgalmát, beleértve az elektronikus levelezést vagy a gépen tárolt fájlok összességét”.²⁹

A titkosság klasszikus fogalmának megfelelően titkos információszerezés, és az így nyert adatokból a titkosság virtuális fogalmának megfelelően titkos módon történő virtuális profilalkotás egyesíti és megsokszorozza azokat a veszélyeket, amelyet a kétfajta, az alapjogokra nézve önmagukban is veszélyes terület, a titkos információgyűjtés és az új virtuális térrel kapcsolatos technológiák hordoznak.³⁰ E veszélyt felismerve vezette be a német Szövetségi Alkotmánybíróság egy 2008-as ítéletében³¹ az általános személyiségi jog részjogosítványaként az információtechnológiai rendszerek bizalmassága és sérthetatlensége biztosításához fűződő alapjogot. Ezen új alapjog az általános személyiségi jog tartalmát konkretizáló, már létező jogosultságok (például az információs önrendelkezési jog) mellé sorakozott fel, és akkor érvényesül, ha az állami beavatkozás olyan adatok halmazát érinti, amelyek mennyiségük vagy sokszínűségük miatt lehetővé teszik következtetések levonását az érintett személy életvitelének lényeges területei vagy személyisége vonatkozásában.³²

A titkos információgyűjtéssel megvalósuló profilalkotás a személyiség „titkosítatlan titkos” altípusát hozza létre, amely titkosítatlan annyiban, hogy nyilvánosan elérhető, vagy akár önként nyilvánosságra hozott adatokon alapul, és titkos annyiban, hogy maga az adatok begyűjtésének ténye, valamint a begyűjtés eszköze vagy módszere titkos, továbbá az adatokat titkos módon állítják össze, így létrehozva egy titkos profilt az érintett személynek. Egyelőre még elvi síkon is nehéz megállapítani, hogy ezek a lehetőségek milyen új típusú kihívások elé állítják az emberi méltóság alkotmányos védelmét.

Összegzés

Az eddigiek alapján talán nyilvánvalóvá vált, hogy a virtuális térben, különösen a titkos információgyűjtéssel összefüggésben, az emberi méltóság új típusú védelme lehet indokolt. Egyrészt a méltóság alanya értelmileg, lényegében objektíve nem képes át-

29 Vö. 3037/2014. (III. 13.) AB határozat, Indokolás [13].

30 E veszélyekről lásd: BVerfGE 65, 1 [42].

31 1 BvR 370/07, 2008. február 27-i döntés.

32 1 BvR 370/07 [203].

fogni a méltóságát érintő potenciális vagy aktuális sérelmet, így az előtte rejtve marad. Másrészt a titkos információgyűjtés segítségével megvalósuló virtuális profilozás rendkívüli beavatkozás a magánszférába, ezért különös elővigyázatosság és garanciák indokoltak.

A kérdés már csak az, milyen legyen ez az új típusú megközelítés, illetve védelem. A profilozás esetében esetleg *ad analogiam* felhasználható a titkos információszerezésre vonatkozó, jelenlegi alkotmánybírói gyakorlat: a védelem indoka az, hogy a méltóságot, illetve a magánszférát érő sérelem „beláthatatlan”.³³ Csak a gyakorlatban fog kiderülni, hogy ez a „beláthatatlansági teszt” megfelelő védelmet képes-e biztosítani. Van okunk az aggodalomra, mert a titkos információgyűjtéssel magvalósított virtuális profilozás esetében kettős „beláthatatlanság” áll fenn: egyrészt, mert titkos információgyűjtésről van szó, másrészt mert a következtetések, azaz a létrehozott profil, illetve megalkotásának módja is titkos. Egyértelműnek tűnik, hogy rendkívül összetett és újszerű alapjogvédelmi feladat előtt állunk, amelyben az emberi méltóság alkotmányjogi fogalmának újraértelmezése is szükségessé válhat.

Felhasznált irodalom

- AMICHAJ-HAMBERGER, Yair (2013): *The Social Net: Understanding Our Online Behavior*. Oxford. 27–55.
- BALÁZS Zoltán (2005): Emberi méltóság. *Jogelméleti Szemle*, 4. sz. 13. Forrás: <http://jesz.ajk.elte.hu/balazs24.html> (2017. 09. 07.)
- BALOGH Zsolt (2010): Az emberi méltóság: jogi absztrakció vagy alanyi jog. *Iustum Aequum Salutare*, 6. évf. 4. sz. 35–44.
- CZINE Ágnes (2006): A titkos információgyűjtés néhány jogértelmezési kérdése. *Fundamentum*, 10. évf. 1. sz. 119–125.
- DELI Gergely – KUKORELLI István (2015): Az emberi méltóság alapjoga Magyarországon. *Jogtudományi Közöny*, 70. évf. 7–8. sz. 337–347.
- KONVITZ, Milton R. (1966): Privacy and the Law: A Philosophical Prelude. *Law and Contemporary Problems*, Vol. 31, No. 2. 272–280.
- KOVÁCS Kriszta (2012): *Az egyenlőség felé, a hátrányos megkülönböztetés tilalma és a támogató intézkedések*. Budapest, L'Harmattan.
- KRISKÓ Edina (2017): Új kihívások a virtuális és a kiterjesztett valóságok korában. *Médiakutató*, 2017. tavasz–nyár, 18. évf. 1–2. sz. 125–137.
- MOORE, Adam D. (2011): *Privacy Rights. Moral and Legal Foundations*. Penn State University Press.
- NYESTE Péter (2013): A bűnüldözési célú „titkos információszerezés” és a büntetőeljárás kapcsolata. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 1. évf. 1. sz. 20–38.
- O'NEIL, Cathy (2016): *Weapons of Math Destruction. How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy*. Penguin Books.

33 A beláthatatlanságra vonatkozóan lásd: a 32/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [73], [85], valamint Emberi Jogok Európai Bírósága vonatkozó joggyakorlatát. Például: Klass és társai kontra Németország [PC] (5029/71) 1978. szeptember 06.; Malone kontra Egyesült Királyság [PC] (8691/79) 1984 augusztus 2.; Leander kontra Svédország (9248/81) 1987. március 26.

- Opinion 7/15, European Data Protection Supervisor. Forrás: https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/15-11-19_big_data_en.pdf (2017. 09. 04.)
- SULYOK Márton (2017): *Magánszférvédelem a tisztességes eljárásban. Az alapjogsértő bizonyítás összehasonlító alkotmányjogi vizsgálata*. Doktori értekezés. Szeged, Szegedi Egyetem.
- SZABÓ Máté Dániel (2012): *Az információs hatalom alkotmányos korlátai*. Miskolc, Miskolci Egyetem.
- Szent Benedek élete és szelleme*. (1937) Pannonhalma. Forrás: www.ppek.hu/konyvek/Szent_Benedek_elete_es_szelleme_1.pdf (2017. 09. 07.)
- ZAKARIÁS Kinga (2016): *Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybírósági gyakorlat tükrében*. Doktori értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Forrás: https://jak.ppek.hu/uploads/articles/12332/file/Zakarias_disszertacio.pdf (2017. 09. 07.)

Jogforrások

- 19/1992. (I. 30.) AB határozat.
- 19/2013. (VII. 19.) AB határozat.
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
2013. évi LXXII. törvény egyes törvényeknek a nemzetbiztonsági ellenőrzés új szabályainak megállapítása érdekében szükséges módosításáról.
- 22/1992. (IV. 10.) AB határozat.
- 23/1990. (X. 31.) AB határozat.
- 24/1996. (VI. 25.) AB határozat.
- 27/1990. (XI. 22.) AB határozat.
- 32/2013. (XI. 22.) AB határozat.
- 35/1994. (VI. 24.) AB határozat.
- 4/1998. (III. 1.) AB határozat.
- 57/1991. (XI. 8.) AB határozat.
- 58/2001. (XII. 7.) AB határozat.
- 64/1991. (XII. 17.) AB határozat.
- 9/2014. (III. 21.) AB határozat.

